

СУЧАСНЕ ВИХОВАННЯ (Ціннісний зміст)

Сучасне виховання школярів України являє собою науково обґрунтовану систему загальнокультурних та національних цінностей і відповідну сукупність соціально значущих рис особистості, що характеризують її ставлення до держави, суспільства, інших людей, праці, природи, мистецтва, нарешті до самої себе.

Система цінностей і рис особистості розвивається і виявляється через її власне ставлення. Цей процес передбачає поєднання інтересів особистості (вільний саморозвиток і збереження індивідуальності), суспільства (розвиток особистості має здійснюватися на моральній основі), держави та нації (діти мають зростати національно свідомими громадянами, патріотами, здатними забезпечити своїй країні гідне місце в цивілізованому світі).

Проект документа, що містить концептуальні засади виховання учнів 1—11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України, передбачає визначення стратегії і технології виховання людини громадянського суспільства та відповідної йому моральної культури особистості, орієнтованої на соціокультурні стандарти, загальнолюдські та національні цінності.

Метою програми «Основні орієнтири виховання учнів 1—11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України» є створення цілісної моделі виховної системи на основі

національних та загальнолюдських цінностей як орієнтовної для проектування моделей виховних систем у загальноосвітніх навчальних закладах України.

У матеріалах програми зазначається, що створення цього документа стало результатом проектно-цільової діяльності, що враховує найважливіші компоненти навчально-виховного процесу, такі як: діагностування, визначення й обґрунтування педагогічних завдань, моделювання і прогнозування, проектування і планування, організація різних видів діяльності з учнями, прогнозування виховних ситуацій. Перший і найважливіший чинник виховання — родина, що перебуває під впливом економічних, політичних та культурних змін у державі. Саме вона через власну культуру, мову, цінності значною мірою формує основу для виховання підростаючого покоління.

У програмі виокремлюються завдання сучасної школи, яка сьогодні покликана, у першу чергу, стати осередком виховання, зокрема, самовизначення й самореалізації кожної юної особистості. У навчально-виховному процесі головний акцент має переноситись із засвоєння певної кількості знань на виховання гармонійної особистості з урахуванням її унікальності.

Нині вітчизняна освіта спрямована на затвердження загальнолюдських цінностей, духовних, моральних й культурних засад життя українського народу. Метою сучасного виховання стає формування морально-духовної і життєво компетентної особистості учня, який здатен успішно самореалізуватися в соціумі як громадянин, сім'янин, професіонал. Виховна мета є спільною для всіх ланок системи виховання, також вона є критерієм визначення ефективності виховного процесу.

Основу головних ідей програми становлять педагогічні погляди та концептуальні ідеї багатьох дослідників, серед яких особливе значення мають ідеї та головні переконання видатного вченого В. О. Сухомлинського.

Його педагогічна спадщина різнобічна й багатопланова. Уся система діяльності павлівського вчителя пройнята високими принципами гуманізму, глибокою повагою до особис-

тості дитини. Коли його запитували: «Що найголовніше було у вашому житті?», він відповідав: «Любов до дітей!» Щира любов до дітей і справжня педагогічна культура, за Сухомлинським, поняття нерозривні. Він вважав, що вчитель зобов'язаний уміти дорожити дитячою довірою, щадити беззахисність дітей, бути для них втіленням добра і справедливості. Без цих якостей не може бути вчителя. «Якщо вчитель став другом для дитини, якщо ця дружба осяяна шляхетним потягом, поривом до чогось світлого, розумного, у серці дитини ніколи не з'явиться зло. І якщо в школах є стривожені, “наїжачені”, недовірливі, а іноді й злі діти, то лише тому, що вчителі не пізнали їх, не знайшли підходу до них, не зуміли стати їхніми товаришами. Виховання без дружби з дитиною можна порівняти з блуканням у пільмі», — писав педагог.

Видастний український педагог, який виріс у селянському середовищі, на особистому досвіді навчався мудрості народної педагогіки, разом з народом переживав трагедію Вітчизняної війни, лікував її рани і повною мірою відчув велич, непахитність людського духу.

Він справді «соком мозку й кров'ю серця» творив себе як гуманіста, людину культури, різнобічної освіченості, ростив колектив педагогів-одномумців, будував і удосконалював життя школи, зробивши її вогнищем духовно-морального становлення особистості.

Однією з головних педагогічних ідей вченого було виховання через цінності. Що таке цінності? Що найперш за все цінують діти XXI ст.? Відповіді на ці запитання ми знаходимо в педагогічній літературі. Існує два основних визначення поняття: цінності — це все, що має значущість (результати й продукти духовної діяльності людини); духовні утворення (ідеологія, цілі, уявлення про належне, прекрасне й істинне).

У сучасній культурі також існує поняття пріоритетних, загальнолюдських, вищих цінностей — це правда, краса, мета, гармонія, активність, унікальність, досконалість, потреба і необхідність, завершеність, справедливість, порядок, простота, багатство, спокій, свобода, гра, самодостатність.

Структура цінностей

Цінність	Ідеал	Досконалий образ, що визначає діяльність людини
	Норма	Внутрішнє прийняте зобов'язання
	Принцип	Керівна ідея, основне правило діяльності
	Мета	Передбачення результату, механізм інтеграції дій людини, що приводить їх в систему і визначає напрямок дій людини
	Ставлення	Оцінювання явища в системі
	Значення	Визначення сенсу, завдяки якому відбувається оцінювання

Цінності мають дві форми існування: як ідеал, культурно-схвалюваний зразок, загальні цінності, які людина знає і приймає як «ціннісні орієнтації» — частина суб'єктивного світу людини, її особисте надбання, тобто цінність прожитого людиною, привласнена в результаті особистого досвіду, драматичних переживань, значущих відносин.

Формування ціннісних орієнтацій — процес достатньо складний. Він включає в себе такі послідовні етапи:

- пред'явлення цінностей людині;
- усвідомлення особистістю цінності;
- прийняття цінності;
- реалізація ціннісних орієнтацій у діяльності;
- спілкування і поведінка;
- закріплення в статусі особистості та актуалізація в ціннісних ситуаціях.

Процес формування цінностей — це шлях особистісного самовизначення людини. У наукових джерелах ми знаходимо визначення, що виховання — це актуалізація чеснот, що відбувається в діалозі вихователя і вихованця. Тому мету виховання можна визначити як дію, спрямовану на формування рефлексивного, творчого, морального ставлення людини до власного життя у співвідношенні із життям оточуючих.

Для педагога мета, сформульована таким чином, має де-що незвичний вигляд, оскільки виражає відмову від деякого

стандарту вихованості (у вигляді фіксованих норм поведінки). Виховання сьогодні — це, перш за все, робота із системою цінностей та відносин людини, з усім, що дозволяє нам усвідомлювати, оцінювати і вдосконалювати себе, роблячи при цьому головним критерієм власних дій і вчинків совість.

Сьогодні в освітній установі виховна робота вже не може розглядатися як набір певних заходів, додаткових по відношенню до навчальної діяльності. Вона є невід'ємною частиною цілісного освітнього процесу.

Педагог Н. Є. Щуркова акцентує увагу на визначенні поняття виховання. Виховання, на думку Щуркової, — це введення дитини в контекст сучасної культури завдяки організації активної діяльності та безперервного процесу породження в особистісній структурі дитини таких новоутворень, як: ставлення до об'єктивного оточення світу; знання об'єктів навколишньої реальності; уміння взаємодіяти з об'єктами дійсності. «Це організоване повсякденне життя дитини на рівні матеріальних і духовних досягнень загальнолюдської культури. Це процес постійний і безперервний».

У розробці ідеалу виховання важливо враховувати педагогічний запит суспільства. Є. В. Бондаревська зазначає: «Молода людина, підготовлена до життя в суспільстві, уявляється вільною, діловою, підприємливою, компетентною, творчою особистістю, що володіє внутрішнім механізмом моральної саморегуляції, зверненої до людини, яка орієнтується на саморозвиток і творчу діяльність».

Досягнення такого результату можливе за умови вирішення проблеми формування у дітей культури життєвого самовизначення. Тому поряд з педагогічним запитом суспільства слід визнати рівноправними джерелами цілепокладання самого вихованця і вихователя, учителя, педагогічного колективу».

Педагоги Ю. К. Бабанський та Н. К. Гончаров основним критерієм і показником вихованості називають активну життєву установку учнів і їхнє ставлення до суспільства, трудової діяльності, окремих людей. Вони виділяють кілька напрямів сучасного виховання: громадянське, духовно-моральне, здоровий спосіб життя, інтелектуальне, патріотичне, екологічне, економічне і художнє.